

Békéscsabai „mértankapszula”

Bohus, Fajó, Mengyán, Lukoviczky

FÁBIÁN LÁSZLÓ

Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba, 2019. V. 5-ig

*Még érezni rajtad a tiszta
bölcső illatát.*

KASSÁK LAJOS

Vajon mennyiben igazolható egy olyan kijelentés, amely szerint Békéscsaba az új avantgárd magyar művészet egyik jelentős forrásvidéke? Márpedig ez a megítélés nem látszik felületesnek; mind a négy alkotó jól jegyzett honi és külföldi fórumokon egyaránt. Ugyanakkor az igazság másik zugában ott a kétkedő aggály: hiszen nem itt hozták létre életműüket (korrekciók – sajnos – már csak Lukoviczky Endrétől és Mengyán Andrástól várhatók, Fajó János, Bohus Zoltán életműve lezárult), de még csoportot sem alakítottak, a szó szokványos értelmében nem lehet békéscsabai iskoláról beszélni. Hacsak nem ásunk le indulásukig, a középis- koláig, addig a különleges, életre szólóan meghatározó közegig, amit Mokos József tanár úr szak- köre jelentett, amelyet jószerivel *előkészítő mesterképzésnek*, uram bocsá, futurológiai pálya- irányításnak minősíthetnénk. Egy olyan időszakban, amikor a magyar társadalom a szocializmus nevű zátonyon vesztegelt, életidegen, demagóg ideológiai normatívák bénították, a szocialista realizmus agyremével ijesztgették el minden korszerű művészettől, akkor bizony az oktatás is a forradalmi hazudozásra épült. Ahogy akkor mifelénk Nyugat-Magyarországon mondtuk: az osztrák postagalamb a határon átadta küldeményét a denevérnek, hátha eligazodik a sötétségben. Akkor kizárólag a Mokos Józsefeken múlt az újabb nemzedékek jövője, akik a szó valódi, pátoszos és pátosztalan értelmében a *nemzet napszámosaiként* időt, energiát áldozva felügyelték, igazították tanítványaik személyiségének gazdagodását,

Fotó: Váncsa Klára

FAJÓ JÁNOS: *Kék és zöld VI.*, 1987, szitanyomat, papír, 41,7×41,8 cm, HUNGART © 2019 Munkácsy Mihály Múzeum

testi-lelki épülését. Ismét kissé patetikusan: a morál fölébe kerekedett a diktatúrának. Mi több, ki is cselezte azt, Mokos a szabadabb levegőjű Iparművészeti Főiskola felé irányította kedvenceit (a négy ide idézeten kívül például V. Nagy Nándort, Cs. Uhrin Tibort, Harmati Andrást, Orvos Andrást is). Pontosan tudta, hogy a főiskola vezetőinek, Borsos Miklósnak, Hincz Gyulának vagy Pogány Frigyesnek a szemléletmódja, szellemi igényessége biztosíték a képzés korrektségére, az önálló gondolkodásra és az autonóm jellemfejlődésre, a szuverén művészi eltökéltségre, szemben a Képzőművészeti Főiskola akkoriban konzervatívabb, dogmatikusabb, oxigéninséges légkörével.

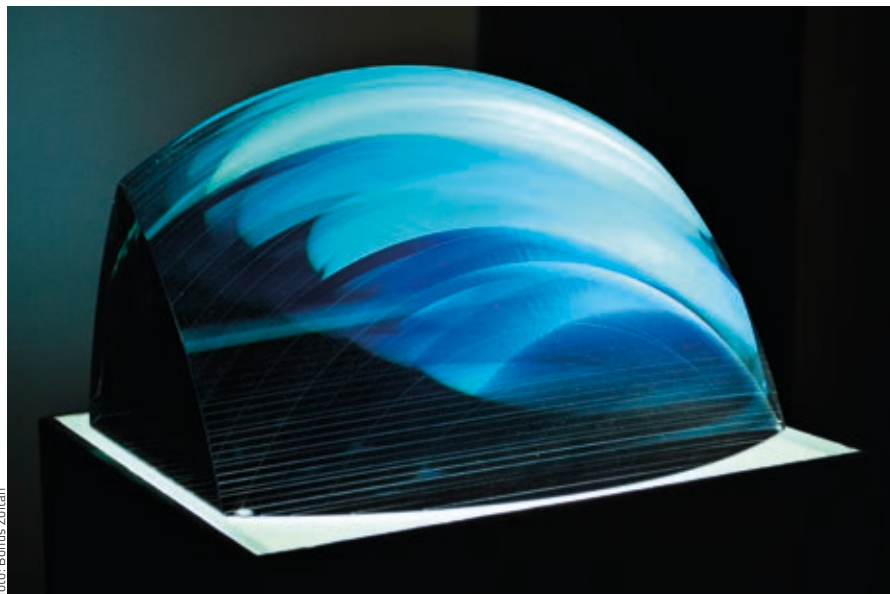
Akkor tehát a forrás maga Mokos József? A válasznak okvetlenül tartalmaznia kell a „szerencsés” jelzőt a tanár úr neve mellett. Ugyanis mindenképpen különleges szerencsének, kissé misztikusabban: a hely szellemének (*genius loci*) tekinthetjük, hogy

viszonylag rövid idő alatt sorra jó képes-ségű, tehetséges ifjak kerültek látókörébe, egytől egyig fogékonyak egy megalapozot-tabb látásmódra, tágasabb gondolkodásra. Olyanok, akik többet akarnak és tudnak befogadni a világból, mint amennyit a hivatalos tananyag elvárna tőlük, gyorsan bizonyítani képesek, így alkotó felhasználói lesznek ekként szerzett ismereteiknek.

Amikor jó fél századdal ezelőtt találkoztam ezekkel a békéscsabai legényekkel, szöveget ütött a fejembe: miért éppen ez a város? Aztán ahogy jobban megismerkedtünk – jórészt a Fiatal Művészek Klubjában –, már-már termé-szetessé vált nyitottságuk az új művészeti elképzelések iránt. Az itt fölvonultatott négy ember elsősorban a konstruktivista hagyományok, nemes *utópiák* bővölé-tében élt; Fajó elvitte a klubba mesterét, Kassákot, aki kitzasztottsága ellenére sem engedett szikrányit sem elveiből, a vele találkozó pedig hallgathatták igéit, és életre szóló élményként rögzíthették azokat. A klasszikus konstruktivizmus, bepillantva a nietzschei „irdatlanba”, az egész társadalom világvképének megváltoztatását vette programjába, jövőt célzó, idealista elképzelés volt (ó, hát pont mi ne tudnánk, hogy minden utópiát elkonfiskálnak a diktatúrák?!). Ilyesféle építő-szolgáló álmódosásokat forgattak fejükben Mokos József küldöttei is: hitték, az új társadalmi berendezkedést új művészet illeti meg, kizárólag az képes megfelelni az új feladatoknak. És – persze a meglehetősen visszafogott tájékoztatás ellenére – megérintette őket az elkötelezett művészet friss divathul-láma. Magyarán: a „szent” geometria levegőjét szívták, az alapok átrendezésére esküdtek. Korai műveik hasonlóságát alighanem ezzel lehet magyarázni.

Ma már – a kiállítás a legszebb bizo-nyítéka – négy markánsan különböző, autonóm művészt látunk, elágazó pályákat, de félreérthetetlenül abban az alkotói fegyelemben, amely a konstruktív intellektusból fakad, noha természetesen egyikük sem konstruktivista, nem izmusfüggő a hagyományos értelemben; szuverén festőiséget képviselő alkotók. Elhivatottak, akad dolguk bőven – akár a máig visszacsapó regresszió közepette. Ám ez a bemutató mégsem a szkepszist hordozza, sokkal inkább az innét indult pályák – nyugodt lélekkel kijelenthető – művészi, művészettörténeti legitimációját, igazolását, konvertibilis értékét.

Engedtessek meg annyi személyesség, hogy köszönetet mondjak Csabáról indult, ide vissza-visszatérő barátaimnak, hogy velük lehettem pályakezdésük nehezebb éveiben, együtt gondolkodhattam velük, megannyi ismeretet, alkotói késztetést kaphattam tőlük, megtanulhattam, hogy a műalkotás ugyan individuális, a művészet azonban nem: az a közösségé...

fotó: Bohus Zoltán

BOHUS ZOLTÁN: *Északi fény*, 2012, ragasztott, csiszolt síküveg, 18×32×22 cm, HUNGART © 2019

fotó: Mengyán András

MENGYÁN ANDRÁS: *Hangkert*, 2010, festett alumínium, műanyag cső, infravörös és ultraibolya fény, interaktív installáció, 260×500×360 cm, HUNGART © 2019